

Михайло ЛЄЦКІН

**ТАЛАНТ, ЗАПОВІДАНИЙ ДУХОМ ТАРАСА Й ЛЕСІ
(Іван Огієнко та Петро Волиняк)**

Сучасне енциклопедичне видання повідомляє: “**ВОЛИНЯК** Петро (1907-1969), журналіст і видавець... Автор низки оповідань, критичних статей, видавець книжок для м'олоді”¹. Письменник О.Опанасюк, відомий в останні роки як дослідник-огієнкознавець, таким чином доповнює цю інформацію: “Петро Волиняк-Чечет² – відомий письменник, публіцист, редактор журналу “Нові Дні”, народився у селі Гульську на Житомирщині (біля Новограда-Волинського)”³.

На місці народження нашого персонажа варто зупинитися дещо детальніше, бо це може пролляти світло на події дорослого життя П.Волиняка. Село Гульськ з явно міською назвою як малі батьківщина Петра робить його земляком Івана Огієнка (щоправда, лише в сучасних адміністративно-географічних вимірах), бо і Огієнків Брусилів, щó до більшовицької революції належав Київській губернії, і Волиняків Гульськ, який тоді ж був населеним пунктом Волинської губернії, нині об'єднані приналежністю до Житомирської області. Та справа не лише в цьому. Справа ще в тому, що Гульськ – село, документально відоме з 1577 року й розташоване біля залишків давньоруського городища по обидва береги річки Случ, – цією водною артерією поєднується з Новоградом-Волинським (колишнім славетним Звягелем) й нині підпорядковується йому як районному центрові – між ними всього лише 11 кілометрів⁴. А Звягель був життєвою й літературною колією славетної Лесі Українки, бо саме тут Лєся (Лариса Косач) провела дитячі рочки, тут зростала в інтелектуальному полі свого дядька Михайла Драгоманова, матері-письменниці Олени Пчїлки (Ольги Драгоманової-Косач), тут і брат Лєсин Михайло відчув у собі перший потяг до белетристики (в майбутньому став прозаїком); це українське літературне гніздо було настільки

---

¹ Енциклопедія українознавства для школярів і студентів.– Донецьк: Сталкер, 2001.– С. 67

² Волиняк – псевдо, Чечет – прізвище.– *М.Л.*

³ Опанасюк Олексій. Чи затишно пані провінції в Житомирі? З буднів письменницького голови.– Житомир: Волинь-Рута, 2000.– С. 97

⁴ Історія міст і сіл Української РСР: Житомирська область. – Київ: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1973.– С. 483 – 484

потужним, що його пізніше не обминув Іван Огієнко у праці 1949 року “Історія української літературної мови”⁵.

Але й це ще не все. Ось у якому – вже шевченківському – контексті цікаве для нас родове село П.Волиняка: “І ще з одного приводу линув Тарас до наших країв. Він часто навідувався до села Гульськ, що під Новоградом-Волинським. Тут жила його наречена, познайомилися в Лаврі. Мали одружитися, завести сім’ю. Але арешт. Петербург, далі Оренбург і п-в Мангишлак, ця незамкнена тюрма. В листах із заслання зізнавався: “Уже й подружжя знайшлося”. Та не судилося. Так і прожив не одружений”⁶. Ще повніше й по-белетристичному яскраво, з цікавими й важливими деталями розкриває цю ситуацію О.Опанасюк в іншому місці своєї книжки:

“Це була тоді молода людина, і з нашою Житомирщиною – колишньою Волинською губернією – він був пов’язаний не лише обов’язками художника – члена Археографічної комісії (про це він писав у повісті “Художник”), а й щирим, незабутнім почуттям, яким є кохання чи його різновид – закоханість, захопленість. Їздив він до села Гульського, під Звягель (там зараз є пам’ятний знак про це) – в селі жила його суджена й не суджена. Через півроку, в квітні 1847-го, поет був заарештований, волинські стежки його обірвалися, і він побивався: “Уже ж бо і подружжя знайшлося”. Були й інші претендентки на одруження, але побратися Тарасові не судилося ні з ким – ні тут, ні десь інше...”

А тоді, у 1846 році, жандармське відомство в Києві збилося з ніг: чому Шевченко так часто товкся тут (Житомир – Звягель – Бердичів) і майже не писав, не малював?.. А виявилось, що він по вуха закохався. Запримітив у Лаврі панянку, була вона з матір’ю. Кинув слівце-друге – щось зав’язалося між двома. Дівча ходило за матір’ю, яка ревно молилася в одну й ту ж годину. Це сприяло зустрічам. То була попівна зі згаданого села Гульського під Звягелем. Заприятелювали. І коли Т.Г.Шевченко офіційно поїхав на Волинь у складі названої Археографічної комісії, то він, де б не був: у Кременці, в Житомирі, – спішив до Гульського, де його чекала панна. Жандарми проклинали його: член Кирило-Мефодіївського товариства, що хотіло відірвати Україну від Росії,

---

⁵ Лецькін Михайло. На берегах вічності (літературно-мистецькі розвідки).– Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2008.– С. 100 – 101

⁶ Опанасюк Олексій. Чи затишно пані провінції в Житомирі? З буднів письменницького голови.– Житомир: Волинь-Рута, 2000.– С. 61

виявився невловимим парубком-конспіратором.

Між тим у Тараса й панни йшло вже до весілля. Залишалося добитися згоди батька, священника. Той не давав згоди, але донька з матір'ю вірили, що переконають... Не зуміли. Батько не покупився тільки на коней до Житомира для 32-літнього художника імператорської Археографічної комісії. Була осінь, оте Тарасове: “дождавшись в Житомире осенней грязи, мы благополучно отбыли” наприкінці 1846-го... Що далі було – відомо^{7,8}.

Отаким-то непростим, а прямо-таки харизматичним виявилось це село Гульськ-Гульське... То що ж дивного, що саме тут побачив Божий світ Петро Кузьмович Волиняк – людина з іскрою письменницького таланту, заповіданого духом Тараса й Лесі? Але ж ці великі попередники заповідали Петрові не лише творчу наснагу – від них він успадкував ще й волелюбний ідеал, українську національну й державницьку ідею. Бо не тільки Шевченко зневажав у малоросах-хохлах “грязь Москви”, а й Леся вустами героїні картала московського “симпатика” своєї знедоленої, знекровленої Батьківщини:

*А я дивую, ти з яким лицем
збираєшся з'явитись на Україні!
Сидів-сидів у запічку московським,
поки лилася кров, поки змагання
велось за життя там, на Україні, –
тепер, як “втихомирилось”, ти їдеш
туди ясного сонця заживати.
щоб не дістали руки загребуці,
та гаєм недопаленим втішатись.*

Юний Петро Волиняк розумів, що радянщина нічого в цій царистській ситуації не змінила – лише словесний камуфляж став іншим, іще більш лицемірним. Ось чому він з юних літ мотався неозорою імперією, то тікаючи від можливих репресій, то реалізуючи свої українські прагнення: навчався на філологічному факультеті далекого Ташкентського університету в Узбекистані, потім (1930 року) продовжив освіту в Українському інституті лінгвістичної освіти, 1932 року відправився на Кубань шкільним учителем української мови й літератури. Письменницький хист

---

⁷ Опанасюк Олексій. Чи затишно пані провінції в Житомирі? 3 буднів письменницького голови. – Житомир: Волинь-Рута, 2000.- С. 136 - 137

⁸ З Житомирщиною П.Волиняка зв'язував іще один факт – закінчення 1927 року в Житомирі землевпорядної школи.

явив у ту ж пору, публікувався в журналах “Глобус”, “Життя і революція”, “Молодий більшовик”, “Червоний шлях”. Попри такі назви більшості часописів, Петро, очевидно, не вельми таївся зі своїми поглядами, зокрема, щодо заборони проведення українізації, – тому, відчувши небезпеку покарання, повернувся 1933 року до Києва, однак улітку того ж року був заарештований і змарнував три роки найкращої молодечої пори на горезвісному примусовому будівництві Біломорсько-Балтійського каналу; після відбуття терміну повернувся в Україну, працював учителем, землеробом на Дніпропетровщині.^{9 10}

Зрозуміло, це не додало йому приязні до більшовицько-сталінського режиму, тож наприкінці Другої світової війни П.Волиняк залишає “родіну”-мачуху й опиняється 1945 року на еміграції – в австрійському Зальцбурзі, де й засновує видавництво “Нові дні”, газету з цією ж назвою та ще одну газету – “Останні новини”, літературно-мистецький журнал “Літаври”, залучивши до редакційної праці значну частину українців, які перебували тоді в таборах для переміщених осіб. Опублікував збірки оповідань “Земля кличе” (1946), “Під Кизгуртом” (1948), історичний нарис про втілення національної політики в українських станицях Кубані “Кубань – земля українська, козацька” (того ж року). 1948 року П.Волиняк перебирається до м.Торонто в Канаді, де спочатку працював на фермі, з 1949 року – редактором газети “Гомін України”, а з 1950 року продовжив на американському континенті функціонування свого видавництва “Нові дні” та став редактором і активним автором (до смерті) однойменного щомісячного журналу, про що вже згадувалося при цитуванні О.Опанасика; опублікував близько 100 статей, репортажів, оповідань, п’ять підручників і читанки для українських шкіл Канади, в яких працював учителем, видавав дитячий журнал “Соняшник” (1956-1960). Брав активну участь у політичному житті української громади, був із 1949 року членом Союзу українців – жертв російсько-комуністичного терору (1958-1960 років – його головою)^{11 12 13}.

Ще коли обоє – і І. Огієнко, і П. Волиняк – мали прихисток на

---

⁹ Енциклопедія історії України.– 1 том.– Київ: Наукова думка, 2003.– С. 612

¹⁰ Енциклопедія сучасної України.– Том 5.– Київ, 2006.– С. 76

¹¹ Енциклопедія українознавства для школярів і студентів.– Донецьк: Сталкер, 2001.– С. 67

¹² Енциклопедія історії України.– 1 том.– Київ: Наукова думка, 2003.– С. 613

¹³ Енциклопедія сучасної України. – Том 5. – Київ, 2006.- 76

теренах повоєнної Європи, Петро Кузьмович високо поцінував поетично-релігійну творчість Івана Івановича і мав із ним листовне спілкування. Про це є яскраве свідчення-спогад Ігоря Качуровського: він у присутності П.Волиняка висловив своє захоплення якість, зокрема “гарною українською мовою традиційних (а не ламаних з викрутасами) віршів поета – митрополита Іларіона “Марія Єгиптянка”, виданих у Парижі у видавництві “Наша культура”.

- Напишіть рецензію! – кинувся до мене Петро Кузьмович Волиняк.

Почав я, скільки пригадую, так: “Одна з небагатьох виданих останнім часом книжок, яка вже самим зовнішнім виглядом справляє позитивне враження...”.

Друкуючи рецензію (архіви мої загинули, і я вже не можу сказати, чи то були “Нові Дні”, чи “Останні новини”), Волиняк викреслив “не”, і вийшло “одна з багатьох...”.

Очевидно, газетну рецензію він вислав до митрополита Іларіона у Швейцарію.

За деякий час на моє ім’я надійшов з Лозанни гнівничий пакунок – в Україні кажуть “бандероль”. Там був примірник “Марії Єгиптянки” з даряєм написом автора на титульній сторінці...”¹⁴.

У Канаді, куди доля після Європи закинула і І.Огієнка, і П.Волиняка, тривають взаємини двох синів України, двох виходців із волинсько-поліської Житомирщини, двох талановитих українських інтелектуалів-емігрантів, двох письменників і видавців-редакторів. Взаємини ці не були безхмарними, як нерідко буває на вигнанні. Так, І.Огієнко та П.Волиняк мали певні тертя. Пов’язано це з тим, що у 50-ті роки професор-митрополит видавав щомісячник “Віра й культура”, і як видавець-редактор, аби уникнути зайвих сперечок навколо журналу, владика “фільтрував” матеріали, що опинялися в портфелі редакції, а в деяких випадках і відмовляв авторам у публікації надісланих ними текстів. Це, а також неминучі у видавничій справі помилки й неточності, ревності поміж представниками пореволюційної (старшої) та повоєнної (молодшої) еміграції щодо того, кому віддає перевагу в журналі І.Огієнко, часом викликало на нього вогонь критики. Так от, “найдошкульнішими для видавця були закиди щодо змісту матеріалів голови Союзу українців, жертв російсько-

---

¹⁴ Тимошик Микола. “Лишусь навіки з чужиною...”: Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження.– Вінніпег-Київ: Український православний Собор Св. Покрови – Наша культура і наука, 2000.– С. 486

більшовицького терору (СУЖЕРО) Петра Волиняка»¹⁵.

Однак ці непорозуміння мали не стратегічний, а лише тактичний характер, бо обоє робили спільну справу й розуміли це. Ось чому таким переконливим документом став поздоровчий адрес, надісланий П.Волиняком із Торонто до Вінніпега митрополитові Іларіону – професорові Івану Огієнку – 1957 року на відзначення його 75-річчя:

“Високопреосвященніший і Дорогий Владико!

Прошу прийняти й моє найщиріше привітання й побажання ще довгих літ праці на добро нашої Церкви й народу. Ваш Ювілей – це наш Ювілей, бо Ваша праця сьогодні так тісно пов’язана з Церквою та народом, що майже немислимо відокремити Вашу Особу від народу, майже неможливо уявити Вас окремо від нашої Церкви.

Сьогодні нашу Православну Церкву не так легко зневажити, як це було недавно, бо кожна зневага, кожна неправда і наклеп тягне негайну Вашу відповідь, яку заперечити справді важко. Тому Ваша праця така важлива і для всього нашого народу, народу у величезній більшості православного.

Прийміть мої найщиріші побажання Вам довгих літ, щастя та здоров’я і дальшої праці на добро нашої Православної Церкви.

Щиро Ваш П. Волиняк.

Торонто, Онт.»¹⁶.

Прекрасна, глибока, всебічна характеристика постаті Івана Огієнка – митрополита Іларіона, яка й нині не застаріла!

Очевидно, контакти з І. Огієнком у Канаді П. Волиняк здійснював і через письменника Олексу Гай-Головка, який нещодавно упокоївся, автора 22 книжок. Про приятельські стосунки П. Волиняка та О. Гай-Головка свідчить фотосвітлина, на яку посилається О.Опанасюк¹⁷. О.Гай-Головка був завдяки карколомним поворотам долі земляком І.Огієнка в найтіснішому розумінні цього слова, тобто брусилівцем, свого часу (1938 року) вчителював у Брусиліві й керував там літературною студією, вже знав тоді про Івана Огієнка – православного первосвященника. За

---

¹⁵ Ляхоцький Володимир. Просвітитель: видавничо-редакційна діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона).– Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2000.- С. 283

¹⁶ Опанасюк Олексій. Чи затишно пані провінції в Житомирі? 3 буднів письменницького голови. – Житомир: Волинь-Рута, 2000.- С. 97

¹⁷ Опанасюк Олексій. Чи затишно пані провінції в Житомирі? 3 буднів письменницького голови. – Житомир: Волинь-Рута, 2000.- С. 303

його власними словами, “Брусилів був моєю схованкою від єжовської чуми – масових арештів і знищень 1937-1938 рр. української інтелігенції”¹⁸. До цієї “схованки”, протягом 1933-1934 років, співпрацював у Харкові з Максимом Рильським: Максим був редактором відділу поезії в журналі “Червоний шлях”, Олекса – відповідальним секретарем часопису. Пізніше брусилівський учитель-літератор опинився в Канаді – в тому самому Вінніпезі, що й І.Огієнко. “Під час довголітнього мого і його перебування у Вінніпезі (Канада) ми часто зустрічалися й багато-багато говорили... Він також був професором Манітобського університету, а я, аспірант, його учнем церковнослов’янської мови”¹⁸. Дружина пана Олекси, медсестра, доглядала хворого митрополита і прийняла його кончину. З 1999 року до кінця своїх земних днів О. Гай-Головка був закордонним членом редакційно-видавничої ради житомирського журналу “Косень”¹⁹

Петра Волиняка не забуто й після його відходу в засвіти. 1975 року друзі в Торонто (де він похований) видали збірку його статей та оповідань “Поговоримо відверто”^{20, 21}. Дуже й дуже поволі, але все ж таки ім’я його повертається і в незалежну Україну, яку Петро Кузьмович виборював разом з Іваном Івановичем – Іларіоном. Так, лауреат Огієнківської премії, професор В. Ляхоцький, відзначаючи авторів праць – представників української діаспори, які протягом 20-х – 80-х років ХХ століття заклали фундамент персоніфікованого наукового напрямку в українській біографістиці, присвяченого І. Огієнкові (митрополитові Іларіону), у цьому гроні, де є імена згаданого вже О. Гай-Головка, О. Геруса, В. Заїкіна, Ю.Мулика-Луцика, І.Стуса, А.Фірус-Ралько, С.Ярмуся та ін., назвав і Петра Волиняка²². Слід сподіватися, що цей шлях померлого

---

¹⁸ Опанасюк Олексій. Чи затишно пані провінції в Житомирі? З буднів письменницького голови. – Житомир: Волинь-Рута, 2000.- С. 300

¹⁹ Опанасюк Олексій. Чи затишно пані провінції в Житомирі? З буднів письменницького голови. – Житомир: Волинь-Рута, 2000.- С. 126, 300 – 304

²⁰ Енциклопедія українознавства для школярів і студентів. – Донецьк: Сталкер, 2001.- С. 67

²¹ Енциклопедія історії України. – 1 том. – Київ: Наукова думка, 2003.- С. 613

²² Ляхоцький Володимир. Митрополит Іларіон: досліди спадку та долі // Науковий збірник, присвячений 125-річчю з дня народження митрополита Іларіона (Огієнка). – Київ, 2007.- С. 42

повернення на вимріяну вільну Батьківщину тільки ще
розпочався й матиме гідне продовження.